

Η εκκλησιαστική πτυχή του Μακεδονικού ζητήματος. Ιστορική και νομοκανονική προσέγγιση. Διδακτικό υλικό για το μάθημα των Θρησκευτικών και της Ιστορίας.

Χαράλαμπος Ανδρέοπουλος,

Δρ. Θεολογίας,

Συντονιστής Εκπ/κού Έργου Θεολόγων Στερεάς Ελλάδος

xandreo@sch.gr

Περίληψη:

Η παρούσα εργασία αντιμετωπίζει την εκκλησιαστική πτυχή του Μακεδονικού ζητήματος ως μελέτη περίπτωσης (case study) επιδιώκοντας να εισφέρει επικουρικό εκπαιδευτικό υλικό το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί / χρησιμοποιηθεί από τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς (Θεολόγους/ΠΕ01 και Φιλολόγους/ΠΕ02) για την διδασκαλία σχετικών θεματικών ενοτήτων του θρησκευτικού και ιστορικού μαθήματος. Στη ερευνητική – ιστορική και νομοκανονική - προσέγγιση του θέματος κεντρική θέση κατέχουν ερωτήματα όπως σχετικά με το «γιατί;» και το «πώς;» χρησιμοποιήθηκε από την πολιτική εξουσία της γείτονος χώρας («Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» [«FYROM»], νυν «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας») ο εκκλησιαστικός οργανισμός προκειμένου να υπηρετηθούν ευρύτερες γεωπολιτικές σκοπιμότητες στο χώρο της Βαλκανικής μετά το πέρας του Β΄ παγκοσμίου πολέμου. Στη μελέτη αναπτύσσεται λεπτομερώς η εκκλησιαστική πτυχή του εν λόγω (μακεδονικού) ζητήματος σ΄ όλες τις επιμέρους ιστορικές φάσεις (1945 μέχρι σήμερα) και νομοκανονικές / εκκλησιολογικές του διαστάσεις. Περιγράφεται η όλως αντικανονική ανακήρυξη (1967) της ανεξαρτησίας της «Μακεδονικής Ορθόδοξης Εκκλησίας», η κατάσταση του σχίσματος στην οποία περιήλθε (και διατελεί μέχρι σήμερα) η εν λόγω Εκκλησία και αναλύεται η πρόταση για την επίλυση του προβλήματος μέσω της (μετ-) ονομασίας της «ΜΟΕ» σε «Αρχιεπισκοπή Αχρίδος» επί τη βάση της «Συμφωνίας του Νις» (2002) και των προϋποθέσεων περί (διοικητικής) αυτονομίας μιας τοπικής Εκκλησίας τις οποίες έθεσε η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθόδοξης Εκκλησίας, η συνελευσά τον Μάιο του 2016 στη Κρήτη.

Λέξεις κλειδιά: «Μακεδονικό» ζήτημα, «Μακεδονική Εκκλησία», εθνοφυλετισμός, σχίσμα, αυτονομία, αυτοκεφαλία.

1. Εισαγωγή

Το «Μακεδονικό ζήτημα» αποτελεί στις μέρες μας ένα από τα κύρια θέματα της ατζέντας στο δημόσιο διάλογο μέσω του οποίου έχει αναδειχθεί - πέραν της καθαρά πολιτικής - και μια ιδιαίτερη και σημαντική για το μάθημα των Θρησκευτικών διάσταση, η καθαρά εκκλησιαστική, η οποία αφορά στην σχισματική «Μακεδονική Ορθόδοξη Εκκλησία» (ΜΟΕ).

Καίτοι αναφερόμαστε σ΄ ένα ιδιαίτερης σημασίας εκκλησιαστικό ζήτημα που έχει ήδη ιστορική διαδρομή εβδομήντα (70) και πλέον ετών, εν τούτοις, στα σχολικά βιβλία οι αναφορές σε αυτό είναι ανύπαρκτες, πλήν αποσπασματικών παραθεμάτων που αναφέρονται εν γένει στο «Μακεδονικό ζήτημα» από πολιτικής, κυρίως, σκοπιάς.

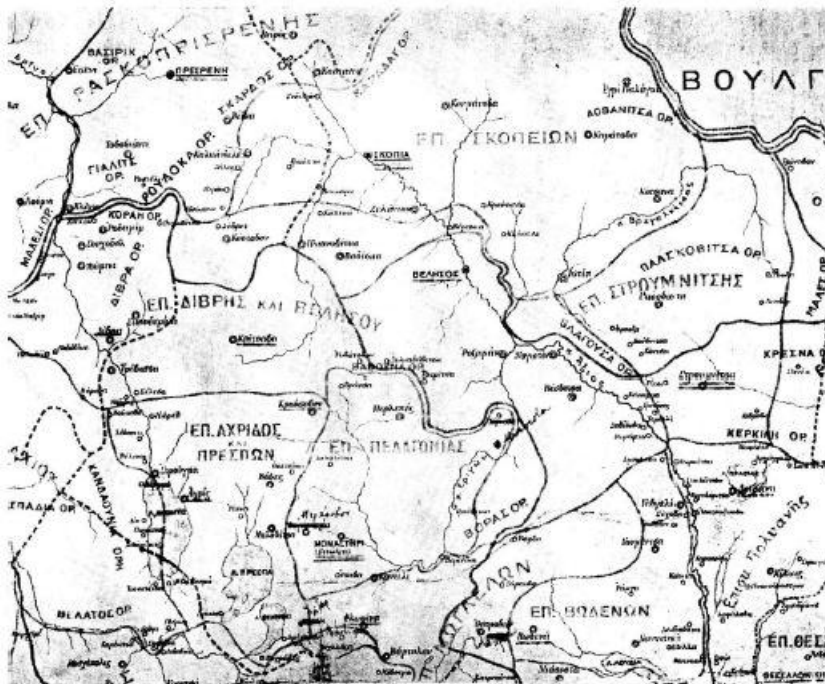
Η παρούσα εργασία αντιμετωπίζει την εκκλησιαστική πτυχή του Μακεδονικού ζητήματος ως μελέτη περίπτωσης (case study) εξετάζοντας τους λόγους για τους οποίους αμέσως μετά το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, μέσω πολιτικών παρεμβάσεων εκ μέρους του κυβερνώντος κομμουνιστικού κόμματος Γιουγκοσλαβίας (ΚΚΓ), επιχειρήθηκε το 1945 η αυτόνομη της - υπαγομένης στο Πατριαρχείο Σερβίας - εκκλησιαστικής επαρχίας (Μητροπόλεως) των Σκοπίων η οποία μετονομάστηκε σε «Μακεδονική Ορθόδοξη Εκκλησία» προκειμένου να υπηρετηθούν οι πολιτικές σκοπιμότητες που συνδέονταν με την προηγηθείσα (το 1943) ίδρυση της «Λαϊκής Δημοκρατίας» της «Μακεδονίας» (ΛΔΜ). Ενός

κρατικού μορφώματος με την ίδρυση του οποίου, δια της χρήσεως του ονόματος Μακεδονία, τέθηκε σε εφαρμογή η υπηρετούσα πολιτικές σκοπιμότητες εθνογενετική διεργασία περί αναδείξεως της «ΛΔΜ» ως πατρίδας του «μακεδονικού έθνους» και των (νοτιογιουγκοσλάβων) κατοίκων της ως απογόνων των αρχαίων Μακεδόνων.

2. Θεωρητικό πλαίσιο

1. Σύντομο ιστορικό

Το εκκλησιαστικό πρόβλημα των Σκοπίων, ως πτυχή του «Μακεδονικού ζητήματος», ξεκίνησε το 1941, όταν οι τρεις νοτιότερες εκκλησιαστικές επαρχίες του μέχρι τότε Βασιλείου της Γιουγκοσλαβίας, δηλαδή η Μητρόπολη Σκοπίων, η Μητρόπολη Ζλετόβου - Στρωμνίτσης και η Επισκοπή Αχρίδος - Βιτωλίων αποτελούσαν επαρχίες του Πατριαρχείου της Σερβίας. Με την κατάληψη της νότιας Σερβίας από τους Γερμανούς και τους Βουλγάρους συμμάχους τους η περιοχή προσαρτήθηκε στη Βουλγαρική Εξαρχία η οποία είχε ιδρυθεί όλως αντικανονικώς το 1870 με σουλτανικό φερμάνι και έδρα στην Κωνσταντινούπολη και παρά την καταδίκη της από το Οικουμενικό Πατριαρχείο το 1872 ως σχισματικής («φυλετικής παρασυναγωγής», κατά τον «Όρον» της Μεγάλης εν Κωνσταντινουπόλει τοπικής Συνόδου του 1872) συνέχισε την λειτουργία της μέχρι και τις αρχές του 1945, όταν κατόπιν Πράξεως του Οικουμενικού Πατριαρχείου ήρθη το βουλγαρικό σχίσμα (Νανάκης, 1993: 63-79). Μετά την κατάληψη (1941) του Βασιλείου της Γιουγκοσλαβίας από του Γερμανούς και τους Βουλγάρους οι μέχρι τότε Σέρβοι ιεράρχες της τοπικής Εκκλησίας, είτε αντικατατάθηκαν άμεσα από Βούλγαρους αρχιερείς, όπως οι νόμιμοι και κανονικοί Μητροπολίτες Σκοπίων Ιωσήφ [Τσβίγκοβιτς], Ζλετόβου- Στρωμνίτσης Βικέντιος [Προντάνωφ, ο μετέπειτα (1950-1958) Πατριάρχης Σερβίας], είτε εκτοπίσθηκαν, όπως ο Επίσκοπος Αχρίδος Νικόλαος [Βελμίροβιτς], ο ανακηρυχθείς το 2003 άγιος υπό της Εκκλησίας της Σερβίας, ο οποίος βρέθηκε στο στρατόπεδο συγκεντρώσεως Νταχάου, στη Γερμανία, μαζί με τον εκεί, επίσης, εκτοπισθέντα Πατριάρχη των Σέρβων Γαβριήλ [Ντότζιτς] (Ανδρέοπουλος, 2018α: 51-52).

Χάρτης 1. Αί μητροπόλεις Αχρίδος, Βελήσου, Πελαγονίας και Στρωμνίτσης εις Β. Μακεδονίαν και Σκοπίων και Ρασκοπιωσιένης εις Σερβίαν (Αρχετον Ε.Μ.Σ)

Το καθεστώς αυτό των υπό «εξαρχική» εξουσία τελουσών εκκλησιαστικών επαρχιών της νότιας Σερβίας παρέμεινε και μετά το 1944, όταν, μετά την υποχώρηση των Γερμανών και την αποχώρηση των συμμαχικών τους βουλγαρικών δυνάμεων, παρά το γεγονός ότι η απελευθερωθείσα περιοχή περιήλθε ξανά στην εθνική κυριαρχία της Γιουγκοσλαβίας, οι αρχές της χώρας, υπό τον Κροάτη στρατάρχη Γιόσιπ Μπρόζ Τίτο και το Κομμουνιστικό Κόμμα Γιουγκοσλαβίας (ΚΚΓ), δεν επέτρεψαν στους διωγμένους από τους Γερμανούς και Βουλγάρους Σέρβους ιεράρχες να επιστρέψουν στις θέσεις τους (Γόνης, 2001: 265). Τούτο είχε ως αποτέλεσμα η εκκλησιαστική οργάνωση της περιοχής, η οποία γεωγραφικά και διοικητικά αποτελούσε τότε μέρος του σερβικού κράτους και ονομαζόταν Νότια Σερβία ή Vardarska Banovina (δηλ. «Περιφέρεια/Διοίκηση του Βαρδάρη»), να συνεχίσει να παραμένει σε «βουλγαρικά χέρια» (Ταρνανίδης, 2001: 133). Συγκεκριμένα, κατά το διάστημα 1941-1945 της κατοχής της Γιουγκοσλαβίας υπό των δυνάμεων του «άξονα» (Γερμανών, Βουλγάρων) οι τρεις εκκλησιαστικές επαρχίες της Νότιας Σερβίας τελούσαν υπό τον έλεγχο των Βουλγάρων, εξαρχικών Μητροπολιτών και συγκεκριμένα του Μεγάλου Τυρνόβου Σωφρονίου [Τσαβντάρωφ] ως τοποτηρητού της Μητροπόλεως Σκοπίων, του Νευροκοπίου Βόριδος [Ραζούμωφ] ως τοποτηρητού της Μητροπόλεως Στρωμνίτσης και του Λοφτσού Φιλάρετου [Παναγιώτωφ] ως τοποτηρητού της Μητροπόλεως Αχρίδος (Ανδρέοπουλος, 2018a:52).

Στις αρχές Δεκεμβρίου 1943 σε συνέδριο των παρτιζάνων, κατόπιν εισηγήσεως του αρχηγού τους Γιόσιπ Τίτο (Καργάκος, 1997: 54-55), ενεκρίθη ψήφισμα για τη δημιουργία Ομόσπονδης «Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», ενώ στις αρχές Αυγούστου του 1944 το ψήφισμα αυτό οριστικοποιήθηκε, ως πολιτική απόφαση, σε διευρυμένη κομματική σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο ιστορικό μοναστήρι του Αγ. Προχόρου του Πτσίνσκι (Prohor Pcinjski) (Καργάκος, 1997: 54) στα νότια του σημερινού κράτους της Σερβίας, κοντά στα σύνορα με την «πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» (FYROM), νυν «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας», βάσει της από 12ης.06.2018 *Συμφωνίας των Πρεσπών*). Την απόφαση αυτή θα επικυρώσει τον Οκτώβριο του 1945 η Εθνοσυνέλευση του ΚΚΓ και έκτοτε η περιοχή αυτή θα αποτελέσει την μία από τις έξι «Λαϊκές Δημοκρατίες» της συσταθείσης «Ομοσπονδιακής Λαϊκής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας» (ΟΛΔΓ), με την επωνυμία «Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας» (εφεξής: ΛΔΜ). Ένα κρατικό μόρφωμα με την ίδρυση του οποίου, δια της χρήσεως του ονόματος Μακεδονία, τέθηκε σε εφαρμογή η υπηρετούσα πολιτικές σκοπιμότητες εθνογενετική διεργασία περί αναδείξεως της ΛΔΜ ως πατρίδας του «μακεδονικού έθνους» και των (νοτιογιουγκοσλάβων) κατοίκων της ως απογόνων των αρχαίων Μακεδόνων και συνεχιστών του πολιτισμού, των εθίμων και της γλώσσας τους (Κωφός, 1992: 246-295). Η εθνογενετική αυτή διεργασία υπηρετούσε το γιουγκοσλαβικό δόγμα της «ενιαίας Μακεδονίας», βάσει του οποίου ολόκληρος ο γεωγραφικός χώρος της Μακεδονίας εχαρακτηρίζετο ως «εθνικά μακεδονικός» και επεδιώκετο να εμφανισθεί η ΛΔΜ ως κοιτίδα αυτού του («μακεδονικού») έθνους στο οποίο ανήκαν, επίσης, «αλύτρωτα» τμήματά του σε Ελλάδα και Βουλγαρία (Κωφός, 2008: 363-364). Επρόκειτο για μια διεργασία που αποσκοπούσε στον πλήρη πολιτικό έλεγχο της περιοχής αυτής από τους Γιουγκοσλάβους έναντι των Βουλγάρων, πρωτίστως, αλλά δευτερευόντως και των Ελλήνων, καθώς οι πρώτοι είχαν ισχυρά ερείσματα στην περιοχή από τα τέλη ακόμα του 19ου αιώνα και ένα μεγάλο ποσοστό των κατοίκων της εθεωρείτο βουλγαρικής αυτοσυνειδησίας και ως εκ τούτου έπρεπε να αφομοιωθεί τεχνητά, υπό ετέρας μορφής εθνότητα, όπως η επινοηθείσα «μακεδονική». Σε αυτή την τιτοϊκής εμπνεύσεως διεργασία θα συμπράξουν, ως πρόθυμοι συνεργάτες, και οι σκοπιανοί - σλαβομακεδόνες ιεράρχες, οι οποίοι αντικαθιστώντας σταδιακά τους βουλγάρους ιεράρχες και αποκτώντας, κατά τη δεκαετία του 1950 και εντεύθεν, τον πλήρη έλεγχο της τοπικής Ορθόδοξης Εκκλησίας της Νότιας Σερβίας, θα διεκδικήσουν την ανεξαρτησία τους από το Πατριαρχείο της Σερβίας (Αντωνιάδου, 1992: 42) Τούτο θα το επιχειρήσουν επιδιώκοντας την σύσταση μιας νέας, καταρχάς αυτόνομης και εν συνεχεία αυτοκέφαλης, εκκλησιαστικής δομής στη βάση του όλως αντικανονικού εθνοφυλετικού κριτηρίου ερειδομένου, εν προκειμένω, στη

βάση μιας επίπλαστης («μακεδονικής») εθνικής ταυτότητας, προσδιορίζοντας ονοματολογικά την μεταρρυθμισμένη διοικητικά και οργανωτικά Εκκλησία που ήθελαν να συστήσουν ως «Μακεδονική Ορθόδοξη Εκκλησία». Πρόκειται για το εκκλησιαστικό πρόβλημα των Σκοπίων, το οποίο ανακύπτει το 1945, κορυφώνεται το 1967 και συνεχίζει να παραμένει άλυτο μέχρι τις ημέρες μας. (Ανδρέοπουλος, *Amen*, 2018b· Βαβούσκος, *Orthodoxia.info*, 2018· Τρίτος, *Romfea*, 2018).

II. Το αίτημα του 1945 για εκκλησιαστική ανεξαρτησία

1. Τα ιστορικά και «κανονικά» επιχειρήματα των Σκοπίων

Στο πλαίσιο της συμπλεύσεως της με το τιτοϊκό καθεστώς για την επίτευξη του στόχου δημιουργίας «μακεδονικής» ταυτότητας, η τοπική ηγεσία των Σκοπίων, συνεπικουρούμενη από πολιτικά ομόφρονες κληρικούς, θα προλειάνει το έδαφος για την ίδρυση της ΛΔΜ, όταν επτά μήνες πριν την επίσημη ανακήρυξη της Ομόσπονδης Λαϊκής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και την ίδρυση της ΛΔΜ τον Οκτώβριο του 1945 θα διακηρύξει τη βούλησή της για την ανασύσταση της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος, ως «Μακεδονικής» (sic) αυτόνομης Εκκλησίας με προφανή το στόχο της δημιουργίας τετελεσμένων.

Σε κληρικολαϊκή συνέλευση 300 εκπροσώπων πολιτικών και εκκλησιαστικών φορέων, την οποία συγκάλεσε στα Σκόπια στις 4 Μαρτίου 1945 η ελεγχόμενη από το κομμουνιστικό καθεστώς και την ομάδα αυτοχθόνων σκληροπυρηνικών ιερέων «*Επιτροπή Πρωτοβουλίας για την οργάνωση Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Μακεδονία*» και στο πλαίσιο του στόχου της αυτονομίσεως της εκκλησιαστικής τους επαρχίας από το Πατριαρχείο Σερβίας - στο οποίο (μετά την έκδοση Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου, επί πατριαρχίας του Μελετίου Δ΄ [Μεταξάκη], *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 1922: 170-171) ανήκε διοικητικά από το 1922 - αποφασίστηκε να αναβιώσει η Αρχιεπισκοπή Αχρίδος, ως «Μακεδονική» αυτόνομη Εκκλησία, η οποία, σύμφωνα με το Ψήφισμα που εκδόθηκε, δεν θα είναι υποτεταγμένη σε καμία τοπική Ορθόδοξη Εκκλησία (άρθρο 1). Η Εκκλησία θα έχει εθνικούς επισκόπους και εθνικό κλήρο, οι οποίοι θα διαφυλάξουν την «*ιδιαιτερότητα του “μακεδονικού λαού” να παραμείνει στη δική του Εκκλησία*» (άρθρο 2). Στην εκπλήρωση του ίδιου στόχου αποσκοπούσαν και τα δευτερεύουσας σημασίας αιτήματα της «Επιτροπής Πρωτοβουλίας» που αναφέρονταν τόσο στη χρήση της «μακεδονικής» γλώσσας κατά τη διάρκεια της τελέσεως των μυστηρίων εντός των γεωγραφικών ορίων της ΛΜΔ, όσο και αυτά που αναφέρονταν στον κατ' αποκλειστικότητα διορισμό «μακεδόνων» κληρικών (Αγγελόπουλος, 1984: 59-61).

Επιχειρώντας, επίσης, να θεμελιώσουν νομοκανονικά τα επιχειρήματά τους, οι θεωρητικοί της «Επιτροπής Πρωτοβουλίας» για την ίδρυση της εθνικής Εκκλησίας των «Μακεδόνων», επικαλέστηκαν δύο εκκλησιαστικούς κανόνες. Αυτοί ήταν οι καν. 17 της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου (451) και 38 της Πενθέκτης (691). Ο πρώτος ορίζει: «*Εἰ δέ τις καὶ ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις ἢ καὶ αὐθις καινισθεῖ, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἢ τάξις ἀκολουθεῖτω*» (Ράλλης – Ποτλής, τ. Β΄, 1852: 258· Ακανθόπουλος, 2006: 256). Ο δεύτερος κανόνας που αποτελεί, επί της ουσίας, επανάληψη της τελευταίας περιόδου του προηγούμενου, και ο οποίος αποτέλεσε το κύριο επιχειρήμα του Levko Arson, θεολόγου από το Κουμάνοβο, στην εισήγησή του στην κληρικολαϊκή συνέλευση του Μαρτίου 1945 στα Σκόπια (Τσουπρας, 2015: 87-88), ορίζει ότι «*Τὸν ἐκ τῶν Πατέρων ἡμῶν τεθέντα κανόνα καὶ ἡμεῖς παραφυλάττομεν, τὸν οὕτω διαγορευόντα· Εἴ τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, ἢ αὐθις καινισθεῖ, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἢ τάξις ἀκολουθεῖτω*» (Ράλλης – Ποτλής, τ. Β΄, 1852: 392· Αγαπίου – Νικοδήμου, *Πηδάλιον*, 1864: 253)

Το γράμμα και το πνεύμα των κανόνων αυτών συνδέεται με το δικαίωμα που είχε ο βυζαντινός αυτοκράτορας να επιφέρει μεταβολές στην εκκλησιαστική διοίκηση, όταν υπήρχαν αλλαγές στην πολιτική διοίκηση εντός των ορίων της αυτοκρατορίας, συνοψίσθηκαν

δε οι δύο αυτοί κανόνες στη γνωστή αρχή του ιερού Φωτίου «τά ἐκκλησιαστικά καί μάλιστα γε τά περί τῶν ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατείαις καί διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθεν» (Βαλέττας, 1864: 162), αρχή η οποία, επί της ουσίας, συνιστούσε μια ερμηνευτική διατύπωσή τους, αλλά δεν αποτελούσε δεσμευτικό κανόνα, όπως φαίνεται από τη λέξη «εἴωθεν» που χρησιμοποιήθηκε (Papastathis, 1971: 267-271· Τσούπρας, 2015: 92). Την επίκληση, μάλιστα, των ως άνω ιερών κανόνων συνόδευε η πρόθεση για διατήρηση της κανονικής ενότητας της υπό ίδρυση νέας εθνικής («Μακεδονικής») Εκκλησίας με το Πατριαρχείο της Σερβίας (Γόνης, 2001:269· Λόης, 2007:361). Την πρόθεση, αυτή στην πράξη υπονόμει η εξ υπαρχής προδήλως αντικανονική συμπεριφορά της «κληρικολαϊκής συνελύσεως», που λειτουργούσε εξωθεσμικά δημιουργώντας εν τοις πράγμασι σχίσμα στους κόλπους της Εκκλησίας της Σερβίας. Τέτοιο σώμα («κληρικολαϊκή συνέλευση») δεν προβλεπόταν στον Καταστατικό Χάρτη του Πατριαρχείου Σερβίας. Συνεπώς οι «διακηρύξεις» που εξέδιδε η εν λόγω «Συνέλευση» είχαν περισσότερο τον χαρακτήρα ενός πολιτικού μανιφέστου, ξένου προς την κανονική τάξη της Ορθοδόξου Εκκλησίας (Ζηζιούλας, 2009: 37-39).

2. Κριτική θεώρηση των απαιτήσεων

Βεβαίως για όλες αυτές τις ενέργειες γεννάται, κατ' αρχήν και εν προκειμένω, το ερώτημα υπό ποίαν έννοια δύναται να αποφαίνεται για ζητήματα νομοκανονικά μια σαφέστατα πολιτικής συγκροτήσεως (εξωεκκλησιαστική) «Επιτροπή Πρωτοβουλίας», μετά της οποίας το καθεστώς δεν επέτρεψε καν την επικοινωνία στον μέχρι τότε νόμιμο και κανονικό Μητροπολίτη Σκοπίων Ιωσήφ, παρότι, μάλιστα, ο τελευταίος ασκούσε και χρέη τοποτηρητού του Πατριαρχικού θρόνου της Σερβίας καθώς δεν είχε επιστρέψει ακόμη από την εξορία στο Νταχάου ο Πατριάρχης Γαβριήλ. Στον Ιωσήφ είχε απαγορευθεί από το καθεστώς η μετάβαση στα Σκόπια με έγγραφο του Υπ. Εσωτερικών Βλάντο Ζέτσεβιτς προς τη Σύνοδο τον Μάρτιο του 1945. Ο Ιωσήφ μετέβη στη πόλη Βράνια, όπου είχε μεταφερθεί προσωρινώς η έδρα της Μητροπόλεώς του, για να παρακολουθεί και κατευθύνει από εκεί τις εξελίξεις, αλλά και από εκεί, λόγω διαμαρτυριών που διοργάνωσαν οι τοπικές αρχές, διετάχθη από την κεντρική εξουσία να αποχωρήσει (Λόης, 2007: 355-357). Επί της ουσίας, το πλαίσιο των χρησιμοποιηθέντων επιχειρημάτων για ανεξαρτησία εστερείτο πραγματικών ιστορικών, εκκλησιολογικών και νομοκανονικών ερεισμάτων, καθώς:

α) Η επίκληση του επιχειρήματος ότι η νέα «Μακεδονική Εκκλησία» αποτελεί ιστορική συνέχεια της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος δεν ευσταθεί διότι η εν λόγω Αρχιεπισκοπή δεν υπήρξε ποτέ εθνική Εκκλησία, αφού δεν ταυτίστηκε με την πολιτική υπόσταση κανενός σλαβικού κράτους· δεν υπήρξε ποτέ κανονικώς αυτοκέφαλη Εκκλησία, αφού δεν ιδρύθηκε με απόφαση πατριαρχική, κατά τα εκκλησιαστικά θέσμια, αλλά με αυτοκρατορική διάταξη (του Ιουστινιανού, με αρχική ονομασία «Αρχιεπισκοπή Πρώτης Ιουστινιανικής»), η οποία δεν επικυρώθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, αλλά αναγνωρίστηκε de facto, μετονομάστηκε τον 11ο αιώνα σε «Αχρίδος» και καταργήθηκε το 1767, ενσωματωθεισών των εκκλησιαστικών επαρχιών της στον Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως (Βαβούσκος, 2007: 97-109) δεν είχε ποτέ την ονομασία «μακεδονική», αφού ποτέ δεν είχε μακεδονικό χαρακτήρα, καθώς το ποιμνίό της ήταν μεικτό: ελληνικό, βουλγαρικό, σερβικό και γεωγραφικά μόνο ένα μικρό τμήμα του σημερινού κράτους των Σκοπίων (FYROM) περιλαμβανόταν στην Αρχιεπισκοπή Αχρίδος. Το μεγαλύτερο μέρος της ξεπερνούσε κατά πολύ τα μικρά δικαιοδοσιακά όρια της σημερινής σχισματικής Εκκλησίας των Σκοπίων. Πλην της πόλεως και μικρής περιοχής γύρω από αυτήν, το υπόλοιπο μέρος της τότε Αρχιεπισκοπής ανήκει σήμερα στις Εκκλησίες Βουλγαρίας, Σερβίας, Αλβανίας και Ελλάδος (Ταρνανίδης, 1998: 112-114· Γόνης, 2001: 278-279· Ταχιάος, 2004: 457-459).

β) Η απαίτηση να έχει η «Μακεδονική» Εκκλησία εθνικούς («Μακεδόνες») Επισκόπους και εθνικό κλήρο, διά της χρήσεως (ακριβώς ειπείν του σφετερισμού) του όρου «Μακεδονία», εγκαινιάζει την πολιτική της φαλκιδεύσεως της ιστορίας και του πολιτισμού του Ελληνισμού, θίγοντας την ιστορική και άρα και την εθνική υπόσταση των ελληνικών Μητροπόλεων στη Μακεδονία, τη Βόρειο Ελλάδα. Ακόμη και στην περίπτωση που γινόταν επίκληση της αληθούς, καθαρά σλαβικής (Ταρνανίδης, 2001: 44-47, 90-95, 121-126), φυλετικής/εθνικής τους ταυτότητας, αυτή θα ερχόταν σε αντίθεση με τις αρχές της χριστιανικής διδασκαλίας («οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», Γαλ. 3,28) καθώς εισάγει ευθέως το φυλετικό κριτήριο το οποίο αντιμετωπίζεται από την Ορθόδοξη Εκκλησία «ὡς ἀντικείμενον τῆ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι», εν προκειμένω δε επανεισάγει την αίρεση του εθνοφυλετισμού, όπως είχε συμβεί το 1870 και με την ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας. Εις ότι αφορά το αίτημα περί αναγνώρισεως και καθιερώσεως της «μακεδονικής» γλώσσας, ο ισχυρισμός ότι αυτή είναι μοναδική και πρέπει να κατοχυρωθεί ως «μακεδονική», έχει από μακροῦ καταρριφθεί. Η γλώσσα αυτή είναι σερβοβουλγαρική, ένα «σλαβικό ιδίωμα», όπως έχει ήδη ενδελεχῶς αναλυθεί και καταδειχθεί από την επιστημονική έρευνα (Ανδριώτης, 1960: 26-31· Μπαμπινιώτης, *Το Βήμα*, 2008) και, άρα, σε καμμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί και ονομασθεί «μακεδονική».

γ) Οι κανόνες 17 της Δ΄ Οικουμενικής, 38 της Πενθέκτης και η αρχή του ιερού Φωτίου, πράγματι, χρησιμοποιήθηκαν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο για την χειραφέτηση εκκλησιαστικῶν επαρχιῶν ως συνάρτηση και αποτέλεσμα γεωπολιτικῶν μεταβολῶν σε διάφορα ἔθνη / κράτη, ωστόσο στη περίπτωση της ΛΔΜ, και κατά προέκταση της «Μακεδονικής» Εκκλησίας, οι κανόνες αυτοί δεν ήταν επιτρεπτό να εφαρμοσθῶν, διότι τέτοιες (γεωπολιτικές) μεταβολές την εποχή αυτή δεν υπήρξαν. Η ΛΔΜ αποτελούσε την μία από τις ἑξι «Λαϊκές Δημοκρατίες» της υπό ενιαία κρατική διοίκηση συσταθείσης «Ομοσπονδιακῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας Γιουγκοσλαβίας», αποτελώντας ομόσπονδο τμήμα του κράτους με περιορισμένους δικαιοδοσίες. Συνεπῶς, από πλευράς κανόνων ουδέν ἔρεισμα εκκλησιαστικῆς της χειραφετήσεως υφίστατο, ενώ το ἐπιχείρημα για τη δημιουργία ιδιαίτερης (αυτόνομης) εθνικῆς Εκκλησίας με γνώμονα την «μακεδονική» σύσταση του ποιμνίου της ΛΔΜ προσέκρουε ευθέως, κατά τα προεκτεθέντα, σε εκκλησιολογικές και νομοκανονικές αρχές της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Επιπροσθέτως, στη περίπτωση της αυτογνωμόνου ανακηρύξεως της αυτοκεφαλίας της ΜΟΕ και του αυθαιρέτου ορισμοῦ εις αυτήν «Αρχιεπισκόπου Μακεδονίας» παραβιάσθηκαν οι Κανόνες: 6ος της Α΄ Οικουμενικῆς και 19ος της Αντιοχείας, οι οποίοι την απόφαση περί σπουδαιῶν εκκλησιαστικῶν ζητημάτων την αναθέτουν στην πλειοψηφία των ιεραρχῶν της Ἱεράς Συνόδου της οικείας ανωτάτης εκκλησιαστικῆς αρχῆς και εν προκειμένω του Πατριαρχείου Σερβίας, ορίζοντας ο πρώτος ότι «(...) εἴ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἢ μεγάλη σύνοδος ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον. Ἐὰν μέντοι τῆ κοινῇ πάντων ψήφῳ, εὐλόγῳ οὔσῃ, καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικόν, δύο, ἢ τρεῖς δι' οἰκείαν φιλονεικίαν ἀντιλέγωσι, κρατεῖτω ἢ τῶν πλειόνων ψῆφος» (Ράλλη-Ποτλή, τ. Β΄, 1852:128-131) και ο δεύτερος πως «Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι δίχα συνόδου καὶ παρουσίας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας· (...) Εἰ δὲ ἄλλως παρὰ τὰ ὠρισμένα γίνωιτο, μηδὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν. Εἰ δὲ κατὰ τὸν ὠρισμένον κανόνα γίνωιτο ἢ κατάστασις, ἀντιλέγοιεν δὲ τινες δι' οἰκείαν φιλονεικίαν, κρατεῖν τὴν τῶν πλειόνων ψῆφον» (Ράλλης-Ποτλή, τ. Γ΄, 1852:160-161). Στη συγκεκριμένη περίπτωση, όμως, η οικεία εκκλησιαστικῆ αρχή, ἴτοι η Σύνοδος του Πατριαρχείου Σερβίας, εἶχε απορρίψει την αίτηση της ανακηρύξεως της ΜΟΕ ως αυτοκεφάλου, προειδοποιώντας μάλιστα ότι σε περίπτωση κατά την οποία ἤθελε, παρὰ ταῦτα, ανακηρύξει εαυτήν ανεξάρτητη θα θεωρηθεῖ σχισματικῆ - ὅπερ και ἐγένετο. Επίσης, η αὐτόβουλη ανακήρυξη του αυτοκεφάλου ἀντίκειται προς τον 34ον Κανόνα των Αγ. Αποστόλων και τον 9ον της εν Αντιοχεία Συνόδου, βάσει των οποίων «Τὸς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν τι πράττειν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης (...)» (Ράλλης-Ποτλή, τ. Β΄, 1852:45-47 και τ.

Γ':140-141). Εν προκειμένω ο Πατριάρχης Σερβίας ήτο σύμφηφος με την θέση της πλειοψηφίας των συνοδικών ιεραρχών κατά της ανακηρύξεως της ΜΟΕ ως αυτοκεφάλου. Καίτοι, όμως, επρόκειτο για ζήτημα όχι «παραμικρό», αλλά σπουδαιότατο, υπό των ανακηρυζάντων το αυτοκέφαλο της ΜΟΕ η γνώμη του προκαθημένου της Εκκλησίας (Πατριαρχείου) της Σερβίας ουδόλως ελήφθη υπ' όψιν, παρότι ήταν σ' αυτούς γνωστή ως αντικρυς αντίθετη προς τα τότε τεκταινόμενα.

Στο «κίνημα» αυτό για τη απόδοση ανεξαρτησίας με «μακεδονική» ταυτότητα στις τρεις εκκλησιαστικές επαρχίες του Νότου (Μητροπόλεις: α) Σκοπίων, β) Ρασκοπρεσρένης, Δεβρών και Βελισσού, και γ) Πελαγονίας, Πρεσπών και Αχριδών) το Πατριαρχείο της Σερβίας θα αντιδράσει προσεκτικά. Εν πρώτοις, θα υπενθυμίσει ότι οι τρεις αυτές επαρχίες έχουν παραχωρηθεί με τον Συνοδικό Τόμο του 1922 από το Οικουμενικό Πατριαρχείο στο Πατριαρχείο της Σερβίας, συνεπώς αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του τελευταίου. Ακολούθως, θα επισημάνει ότι η απόφαση της «κληρικολαϊκής συνελεύσεως» του Μαρτίου 1945 στα Σκόπια για την ανακήρυξη της εκκλησιαστικής επαρχίας του Νότου ως ανεξάρτητης και της ονομασίας της ως «Μακεδονικής Εκκλησίας», είναι πράξη αυταρχική και αντικανονική. Τέλος, το Πατριαρχείο Σερβίας θα καταστήσει σαφές ότι δεν είναι δυνατόν να υπάρξει η οποιαδήποτε ανασυγκρότηση της οιασδήποτε εκκλησιαστικής επαρχίας του χωρίς τη δική του γνώμη, ως Εκκλησίας-μητρός (Νικολακάκης, 2015: 201, όπου επισημαίνεται ότι ιστορικά και εκκλησιο-κανονικά ο όρος *Εκκλησία μητηρ* δεν ταυτίζεται με τον όρο *Μητέρα Εκκλησία* που χαρακτηρίζει μόνο το Οικουμενικό Πατριαρχείο), υπενθυμίζοντας ότι κατά το Κανονικό Δίκαιο, η παραχώρηση αυτονομίας ή αυτοκεφάλου καθεστώτος σε μία εκκλησιαστική περιφέρεια υπάγεται στην αρμοδιότητα συλλογικού οργάνου της Εκκλησίας, και ειδικότερα συνόδου Επισκόπων (Βαβούσκος – Λιάντας, 2014: 15-45, 61-65 και 68-78).

III. Η παραχώρηση της αυτονομίας διά «κανονικού ελιγμού»

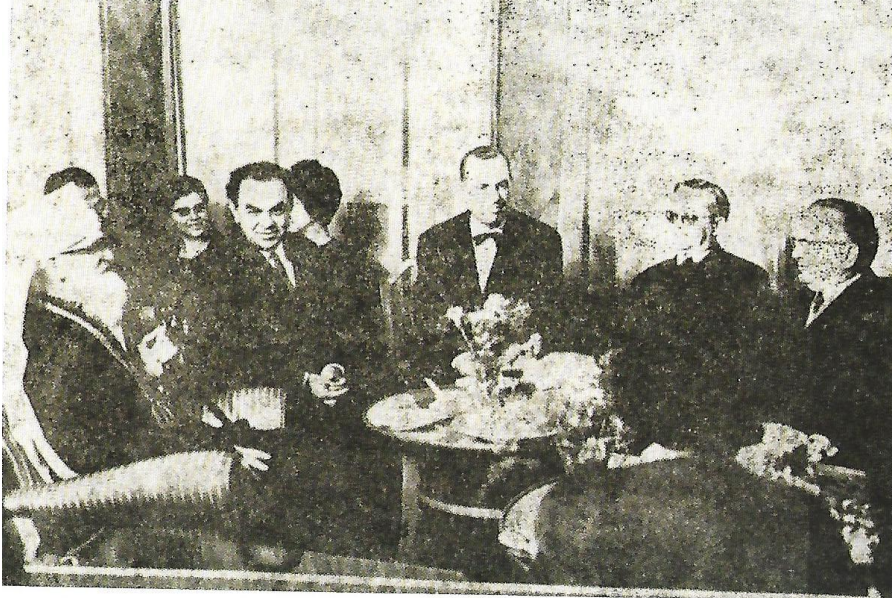
Ακολουθεί μια άκαρπη περίοδος (1945-1958) συζητήσεων και διαβουλεύσεων, επί πατριαρχίας Γαβριήλ (1945-1950) και Βικεντίου (1950-1958), με την «Επιτροπή Πρωτοβουλίας» (την υποστηριζόμενη από το πανίσχυρο την εποχή αυτή κομμουνιστικό καθεστώς) να εμμένει στις αξιώσεις της για εκκλησιαστική ανεξαρτησία και το Πατριαρχείο Σερβίας να ανθίσταται στο αίτημα αυτό, προτάσσοντας κριτήρια εκκλησιολογικά και κανονικά, διατεθειμένο, ωστόσο, προκειμένου να εκτονώσει και εξομαλύνει την κατάσταση, να παραχωρήσει κάποια από τα δικαιώματα τα οποία διεκδικούσε η «Επιτροπή», όπως η χρήση της τοπικής (σλαβο- «μακεδονικής») γλώσσας και η εκλογή στις τρεις επαρχίες της Νότιας Γιουγκοσλαβίας αυτόχθονων κληρικών σε θέσεις αρχιερέων (Λόης, 2007: 363).

Στα τέλη του 1958 η «Επιτροπή Πρωτοβουλίας» θα προκαλέσει τη ρήξη, προχωρώντας την υλοποίηση του σχεδίου που είχε δρομολογηθεί, δεκατρία χρόνια πριν (τον Μάρτιο του 1945, στην κληρικολαϊκή συνέλευση των Σκοπίων). Συγκαλώντας τον Οκτώβριο του 1958 στην Αχρίδα νέα κληρικολαϊκή συνέλευση θα προχωρήσει στην πραξικοπηματική αναγόρευση της Εκκλησίας των Σκοπίων, ως αυτόνομης και τιτλοφορουμένης ως «Μακεδονικής», απόφαση που ολοκληρώθηκε με την εκλογή ως επικεφαλής μητροπολίτη της του μέχρι τότε Επισκόπου Τόπλιτσας του Πατριαρχείου Σερβίας Δοσιθέου [Στοϊκόβιτς], υπό τον τίτλο του «*Αρχιεπισκόπου Αχρίδος και Σκοπίων και Μητροπολίτου Μακεδονίας*», με έδρα στα Σκόπια. Η κληρικολαϊκή «συνέλευση» αυτή, ως γενομένη χωρίς την άδεια και τη γνώμη του αρμοδίου αρχιερέως - του Προκαθημένου / του «Πρώτου», εν προκειμένου του Πατριάρχου της Σερβίας - υπήρξε προδήλως αντικανονική και άκυρη, όπως ορίζουν οι σχετικοί κανόνες 31, 34 και 39 Αγίων Αποστόλων, 18 και 30 Δ' Οικουμενικής και 31 Πενθέκτης. Επίσης, υπήρξε και αντικαταστατική, διότι η δικαιοδοσία για την ίδρυση και ονομασία νέων επαρχιών, ανήκε μόνο στην Σύνοδο της Ιεραρχίας, βάσει του άρθρου 16 του Καταστατικού της Εκκλησίας της Σερβίας (Ταρνανίδης, 1998: 148).

Το Πατριαρχείο της Σερβίας, στον θρόνο του οποίου είχε ανέλθει από τον Σεπτέμβριο του 1958 ο από Ζίτσης Γερμανός [Τζόριτς] (1958-1990), δεν αποδέχθηκε τις αποσχιστικές αυτές κινήσεις. Τις κατεδίκασε μεν, αλλά υπό την ασφυκτική πίεση του κομμουνιστικού καθεστώτος - την οποίαν πίεση, ο (μετά την εκθρόνισή του από τους Γερμανούς επανελθών τον Νοέμβριο του 1946 από την εξορία) Πατριάρχης Γαβριήλ [Ντότζιτς] (1938-1950) είχε χαρακτηρίσει σε ποιμαντορική του εγκύκλιο ως «Γολγοθάν» (Αγγελόπουλος, 1968: 278) - υποχρεώθηκε να ενδώσει και μεταξύ των ετών 1958 και 1967, στο πλαίσιο ενός αναγκαστικού κανονικού ελιγμού, παρεχώρησε την αυτονομία σε αυτή την περιοχή, παρέχοντας εσωτερική, εντός των πατριαρχικών δομών, αυτονομία στις Μητροπόλεις της Νότιας Γιουγκοσλαβίας, υπό «Καταστατικό» που όριζε την ονομασία της νέας, αυτονόμου αυτής Εκκλησίας ως «Μακεδονική Ορθόδοξη Εκκλησία» (εφεξής: ΜΟΕ). Ο Πατριάρχης Γερμανός μετέβη στα Σκόπια και τον Ιούλιο του 1959 χειροτόνησε τον Κλήμεντα [Τραϊκόβσκι] σε Επίσκοπο Πρεσπών και Βιτωλίων με έδρα στο Μοναστήρι. Στη συνέχεια οι Δοσίθεος και Κλήμης χειροτόνησαν τον Ναούμ [Ντιμόβσκι] σε Επίσκοπο Ζλετόβου και Στρωμνίτσης με έδρα στο Στίπ. Έτσι η σχέση κανονικής ενότητας της ΜΟΕ με το Πατριαρχείο της Σερβίας, έστω σε ατμόσφαιρα αμοιβαίας καχυποψίας, διατηρήθηκε μέχρι το 1967, χρονιά κατά την οποία η ΜΟΕ απαίτησε την αυτοκεφαλία της έχοντας, φυσικά, σύμμαχό της στην επιδίωξή της αυτή το κομμουνιστικό καθεστώς του Τίτο. Ο στρατάρχης Τίτο, εξ ορισμού άθεος, στα πλαίσια της γενικότερης προσπάθειας για διαμόρφωση μιας τοπικής εθνικής φυσιογνωμίας έδωσε ιδιαίτερη σημασία στην πλήρη ανεξαρτησία της τοπικής «μακεδονικής» Εκκλησίας, την οποία ο ίδιος υποκίνησε και προσπάθησε να επιβάλλει για λόγους πολιτικής ωφέλειας.

IV. Η αντιπαράθεση στα άκρα: Το σχίσμα του 1967

Η σκοπιανή - σλαβομακεδονική εκκλησιαστική ηγεσία υπηρετώντας τότε τα ευρύτερα πολιτικά σχέδια του καθεστώτος για δημιουργία «μακεδονικού» κράτους, προχώρησε αυτογνομόνως σε αύξηση των μελών της 3μελούς μέχρι το 1966 Συνόδου αρχιερέων, η οποία τη χρονιά αυτή έγινε 4μελής. Και τούτο καθώς πέραν του αναγνωρισθέντος - στο πλαίσιο της παραχωρηθείσης, τον Ιούνιο του 1959, αυτονομίας - ως Αρχιεπισκόπου Αχρίδος και μητροπολίτου «Μακεδονίας» Δοσιθέου και των εν συνεχεία κανονικώς εκλεγέντων μητροπολιτών Κλήμεντος Πρεσπών και Ναούμ Ζλετόβου, την άνοιξη του 1966 η Σύνοδος αυτή των τριών μητροπολιτών, όλως αντικανονικώς, ίδρυσε νέα εκκλησιαστική επαρχία, αυτή της Βελισσού (Βελίκης / Velickom), με έδρα στην Αχρίδα, εκλέγοντας σε αυτήν ως επίσκοπο τον Μεθόδιο [Ποπόφσκι]. Σε κοινή συνεδρίαση της Συνόδου των τεσσάρων, πλέον, αρχιερέων και των εκπροσώπων της Κληρικολαϊκής συνελεύσεως η σλαβομακεδονική εκκλησιαστική ηγεσία ανεκήρυξε de facto την πλήρη ανεξαρτησία της από την Εκκλησία της Σερβίας, ανακηρύσσοντας μονομερώς την ΜΟΕ ως αυτοκέφαλη. Γινόταν έτσι από τότε φανερό ότι το «μακεδονικό» εκκλησιαστικό πρόβλημα, δεν ήταν εκκλησιαστικό, αλλά -και εξ υπαρχής- πολιτικό (Ανδρέοπουλος, 2018a: 62). Η διαδικασία «μεταλλάξεως» της (σλαβο/βουλγαρικής) συνειδήσεως του πληθυσμού (σε «μακεδονική») ολοκληρώθηκε, από εκκλησιαστικής πλευράς με την έκδοση κρατικού διατάγματος αναγνωρίσεως της ΜΟΕ ως επίσημης Εκκλησίας της ΛΔΜ (Κωφός, 1999: 61).

Ο Γιουγκοσλάβος πρόεδρος στρατάρχης Τίτο προώθησε το θέμα της απόσχησης της «μακεδονικής» Εκκλησίας από τη σερβική. Σε συνομιλίες με τον Δοσίθεο τα Σκόπια το 1967

Η Εκκλησία της Σερβίας, μη αποδεχομένη την ως άνω εδαφική και πνευματική συρρίκνωσή της, τον Σεπτέμβριο 1967 κήρυξε την αυτοαποκαλουμένη ως «Μακεδονική» Εκκλησία των Σκοπίων «*σχισματική θρησκευτική οργάνωση*» (Αγγελόπουλος, 1967: 47-64) δηλ. την απέκοψε από την σχέση (ιερο-) κανονικής ενότητας μαζί της, όχι επειδή η ΜΟΕ ήταν αιρετική ως προς το ορθόδοξο δόγμα, αλλά επειδή παρεξέκλινε από βασικές εκκλησιολογικές αρχές και διοικητικούς ιερούς κανόνες, κοινοποιώντας την απόφασή της αυτή και στις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες. Την πράξη αυτή της κηρύξεως της ΜΟΕ ως σχισματικής αναγνώρισαν στη συνέχεια και οι υπόλοιπες Ορθόδοξες Εκκλησίες, με πρώτη την Εκκλησία της Ελλάδος, η οποία, με απόφαση της υπό τον Αρχιεπίσκοπο Ιερώνυμο Α΄ [Κοτσώνη], τότε, «*Αριστίνδην*» Ι. Συνόδου, θεώρησε ως «*πάντη αντικανονικόν και άθεσμον τον τρόπον κατά τον οποίον ανεκηρύχθη εις αυτοκέφαλον η λεγομένη Μακεδονική Εκκλησία*», και «*κατά τα υπό των ιερών κανόνων επιτασσόμενα*» διέκοψε «*πάντα δεσμόν και πάσαν μετά των σχισματικών επισκόπων και λοιπών κληρικών αυτής επικοινωνίαν*» (Εκκλησία [44], 1967: 547-548). Επίσης, σε ρητή καταδίκη της συμπεριφοράς της ΜΟΕ προχώρησαν, εκφράζοντας με Γράμματά τους τη συμπαράσταση των Εκκλησιών τους προς το Πατριαρχείο της Σερβίας, οι Πατριάρχες Ιεροσολύμων Βενέδικτος [Παπαδόπουλος] και Αντιοχείας Θεοδόσιος ΣΤ΄ [Αμπουρτζέηλη], ο τοποτηρητής του (χηρύνοντος) Πατριαρχείου Αλεξανδρείας Λεοντοπόλεως Κωνσταντίνος [Κατσαράκης], ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος [Μούσκος], ο Αρχιεπίσκοπος Πράγας και πάσης Τσεχίας Δωρόθεος [Φιλίπ], ενώ ο Πατριάρχης Μόσχας και πάσης Ρωσίας Αλέξιος [Σιμάνσκυ] και ο Μητροπολίτης Βαρσοβίας και πάσης Πολωνίας Στέφανος [Ρούντικ] στις απαντήσεις τους απλώς πληροφορούσαν τον Πατριάρχη Σερβίας ότι παρέλαβαν την επιστολή του. Τέλος, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας [Σπύρου] γνώρισε στον Πατριάρχη Σερβίας ότι στο Φανάρι «*απεφασίσαμεν να καταδικάσωμεν και εξ ολοκλήρου να απορρίψωμεν αυτό το οποίον κατά τον παρελθόντα μήνα Ιούλιον απεφασίσθη και εξετελέσθη εν Αχρίδι*», ενώ, παραλλήλως, κοινοποιούσε την απάντησή του στον Μητροπολίτη Σκοπίων Δοσίθεο και του συνιστούσε να επανεξετάσει την αντικανονική στάση του και να επανέλθει στους κόλπους της Εκκλησίας της Σερβίας

(Ταρνανίδης, 2001: 139-140· Λόης, 2007: 411). Εκτοτε η Εκκλησία των Σκοπίων θεωρείται σχισματική απ' όλες τις Ορθόδοξες Εκκλησίες και ούτε γίνεται δεκτή σε διορθόδοξους, ή διαχριστιανικούς οργανισμούς (π.χ. Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, κ.α.), όπως διεβεβαίωσε ο Πατριάρχης Σερβίας Γερμανός, δηλώνοντας τον Σεπτέμβριο του 1968 σε συνέντευξή του προς την θρησκευτική εφημερίδα «Pravoslavna» ότι με τις αποφάσεις της Εκκλησίας της Σερβίας, για την κήρυξη της ΜΟΕ ως σχισματικής, «*συνεφώνησαν όλοι οι ορθόδοξοι αυτοκέφαλοι Εκκλησίες*» (Εκκλησία [45], 1968: 474).

Σημειώνεται ότι οι λέξεις «σχίσμα» και «σχισματικός» χρησιμοποιούνται ευρέως στην ιστορία του Χριστιανισμού προκειμένου να δηλωθούν οι διασπάσεις εντός της Εκκλησίας. Αξίζει δε σχετικώς να επισημανθεί ότι το σχίσμα διαφέρει από την αποστασία κατά το ότι ο σχισματικός δεν παύει να είναι χριστιανός, διαφέρει, όμως, και από την αίρεση, διότι ο σχισματικός απλώς δεν αναγνωρίζει την υπάρχουσα εκκλησιαστική διοίκηση και δημιουργεί νέα (σχίσμα διοικήσεως) [Κονιδάρης, Ιωαν. 2016: 263-264], με χαρακτηριστικό παράδειγμα το βουλγαρικό σχίσμα, ήτοι την αυτογνώμονα ανακήρυξη της Βουλγαρικής Εξαρχίας του 1870, παρά την αντίδραση του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Παρόμοια μορφή *σχίσματος διοικήσεως*, σε ετεροχρονισμένη εκδοχή, απετέλεσε και η αυτογνώμων ανακήρυξη της ΜΟΕ ως αυτοκεφάλου Εκκλησίας το 1967, παρά την αντίθεση του Πατριαρχείου της Σερβίας.

Σημειώνεται ότι οι λέξεις «σχίσμα» και «σχισματικός» χρησιμοποιούνται ευρέως στην ιστορία του Χριστιανισμού προκειμένου να δηλωθούν οι διασπάσεις εντός της Εκκλησίας. Αξίζει δε σχετικώς να επισημανθεί ότι το σχίσμα διαφέρει από την αποστασία κατά το ότι ο σχισματικός δεν παύει να είναι χριστιανός, διαφέρει, όμως, και από την αίρεση, διότι ο σχισματικός απλώς δεν αναγνωρίζει την υπάρχουσα εκκλησιαστική διοίκηση και δημιουργεί νέα (σχίσμα διοικήσεως) [Κονιδάρης, Ιωαν. 2016: 263-264], με χαρακτηριστικό παράδειγμα το βουλγαρικό σχίσμα, ήτοι την αυτογνώμονα ανακήρυξη της Βουλγαρικής Εξαρχίας του 1870, παρά την αντίδραση του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Παρόμοια μορφή *σχίσματος διοικήσεως*, σε ετεροχρονισμένη εκδοχή, απετέλεσε και η αυτογνώμων ανακήρυξη της ΜΟΕ ως αυτοκεφάλου Εκκλησίας το 1967, παρά την αντίθεση του Πατριαρχείου της Σερβίας.

V. Απόπειρες επανενώσεως: Η «Συμφωνία της Νις»

Μετά τη διάλυση της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας το 1991 και την ανεξαρτητοποίηση των Σκοπίων η εκκλησιαστική ηγεσία του νεοσύστατου κράτους της «*Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας*» (ΠΓΔΜ / FYROM) άρχισε να διεκδικεί την αναγνώρισή της από τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες. Από το 1998 διάφορες πίεςεις άρχισαν να ασκούνται προς το Πατριαρχείο Σερβίας και κυρίως προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Την ίδια χρονιά το Πατριαρχείο της Σερβίας θ' αρχίσει να το ταλαιπωρεί και το εκκλησιαστικό πρόβλημα του Μαυροβουνίου, όπου με ενέργειες τοπικών εθνικιστικών κύκλων έχει ιδρυθεί «αυτοκέφαλη» Εκκλησία, η οποία λειτουργεί παράλληλα, προ της κανονική Μητρόπολη. Παρόμοιο εσωτερικό σχίσμα εβίωσε από το 1992 και εντεύθεν, στο πλαίσιο της «*αποκομμουνιστικοποίησής*» της και η Εκκλησία (Πατριαρχείο) της Βουλγαρίας (Γόνης, Δημ. 2006: 874). Για την ΜΟΕ το 2000 άρχισε και επισήμως ο διμερής διάλογος με το Πατριαρχείο Σερβίας, από το οποίο είχε αποσχισθεί. Η εμμονή τους, όμως, στη διεκδίκηση της αυτοκεφαλίας οδήγησε στη ρήξη και τον Ιανουάριο του 2001 σταμάτησε κάθε προσπάθεια διαπραγματεύσεως. Νέα απόπειρα προσεγγίσεως έλαβε χώρα τον Μάιο του 2002, οπότε εκπρόσωποι των δύο πλευρών συναντήθηκαν στην πόλη Νις της Σερβίας και υπέγραψαν προσχέδιο συμφωνίας η Εκκλησία των Σκοπίων να ονομάζεται «*Αρχιεπισκοπή Αχρίδος*», με έδρα στα Σκόπια και να της δοθεί ευρεία αυτονομία (Τρίτος, 2004: 12, 2010: 65-67).

Ο Αρχιεπίσκοπος Σκοπίων (και επικεφαλής της σχισματικής ΜΟΕ) Στέφανος [Βελιανόφσκι] αναφερόμενος στις διαφορές που υπάρχουν με το Βελιγράδι, με δηλώσεις του

ότι «η Σερβική Εκκλησία μάς δίνει πλήρη αυτονομία ενώ εμείς επιθυμούμε το αυτοκέφαλο. Είναι απαραίτητο να συνεργαστούμε όλοι για να μπορούμε μέσα από την αγάπη να δείξουμε ότι είμαστε μαθητές του Χριστού» (Αντωνιάδου, 1992: 42), άφηγε ανοικτό παράθυρο στην ελπίδα για επανένωση, ωστόσο και αυτή η διαβούλευση, η οποία φάνηκε ότι θα μπορούσε να δώσει λύση στο υφιστάμενο πρόβλημα, οδηγήθηκε σε ναυάγιο. Οι διαπραγματεύσεις με τη σερβική πλευρά δεν τελεσφόρησαν διότι οι εκπρόσωποι της σκοπιανής πλευράς υπό το πρόσχημα της αποκαταστάσεως των σχέσεων με τη Εκκλησία της Σερβίας, μέσω μιας μορφής διοικητικής ανεξαρτησίας (αυτονομίας ή αυτοκεφαλίας), έκρυβαν τις μύχιες προθέσεις τους που δεν είναι άλλες από την αναγνώριση του ονόματος της Εκκλησίας τους ως «μακεδονικής». Έτσι, ύστερα από έντονες πιέσεις των εθνικιστικών κύκλων της ΠΓΔΜ, τον Ιούλιο του 2002 η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας των Σκοπίων απέρριψε το προσχέδιο συμφωνίας που είχαν υπογράψει ένα μόλις μήνα πριν οι εκπρόσωποί της στη Νις. Ένας, όμως, από τους μητροπολίτες αυτής της Εκκλησίας, ο Βελεσών και Παραβαρδαρίου Ιωάννης [Βραντισκόφσκι], επανέφερε τη Μητρόπολή του στους κόλπους της Εκκλησίας της Σερβίας και η μεν σχισματική Εκκλησία τον καθήρεσε, η δε Σερβία τον όρισε έξαρχο της στα Σκόπια. Ακολούθησαν αλληπάλληλες φυλακίσεις του Μητροπολίτου Ιωάννη στις φυλακές Ιντρίζοβο των Σκοπίων. Τελικώς, το Πατριαρχείο της Σερβίας όρισε τον Βελεσών και Παραβαρδαρίου Ιωάννη ως τοποτηρητή Αρχιεπίσκοπο Αχρίδος και Μητροπολίτη Σκοπίων και το έτος 2003, επί Πατριάρχου Παύλου [Στόϊτσεβιτς] (1990 - 2009) χειροτονήθηκαν άλλοι δύο επίσκοποι, και συγκεκριμένα οι Πολόγου και Κουμανόβου Ιωακείμ [Γιοφτσέφσκι] και Μπρεγκαλνίτσης Μάρκο [Κίμεφ], τοποτηρητής και της Επισκοπής Μοναστηρίου, ούτως ώστε να συγκροτείται Ι. Σύνοδος. Τέλος ο Αρχιεπίσκοπος Αχρίδος χειροτονήθηκε Μητροπολίτης Σκοπίων το έτος 2005 και από το 2007 τους εν ενεργεία αυτούς αρχιερείς πλαισιώνει ο εκλεγείς ως τιτουλάριος Επίσκοπος Στοβίου Δαυΐδ [Νινώφ], ο οποίος έχει ορισθεί και τοποτηρητής της Επισκοπής Στρωμνίτσης. Σήμερα ο Αρχιεπίσκοπος Ιωάννης και οι τρεις επίσκοποί του, προσπαθώντας να ασκήσουν τα ποιμαντικά τους καθήκοντα, όχι μόνο εμποδίζονται, αλλά συχνά οδηγούνται στις φυλακές με τις ανυπόστατες κατηγορίες για «διατάραξη θρησκευτικής ειρήνης», «διέγερση σε απειθεία», «αναζωπύρωση θρησκευτικού και εθνικού μίσους», κλπ., γεγονός που καθιστά σχεδόν αδύνατη την άσκηση του λειτουργήματός τους.

VI. Η ανάμιξη της Βουλγαρίας

Τον Νοέμβριο του 2017 η σχισματική ΜΟΕ, επιχειρώντας να δημιουργήσει «γέφυρες» επάνοδου της στην (εκκλησιαστική) κανονικότητα, εζήτησε, με επιστολή του προέδρου της, «Αρχιεπισκόπου Μακεδονίας» Στεφάνου, από το Πατριαρχείο Βουλγαρίας την υπαγωγή της στη βουλγαρική Εκκλησία αναγνωρίζοντας αυτήν, αντί της σερβικής, ως «Εκκλησία μητέρα». Ολως αντικανονικώς το Πατριαρχείο της Βουλγαρίας ανταποκρίθηκε θετικά, αναλαμβάνοντας ρόλο διαμεσολαβητού προς τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες έτσι, ώστε, σύμφωνα με το σχετικό Ανακοινωθέν, «να ληφθούν όλα τα αναγκαία μέτρα προς αποκατάσταση του κανονικού status της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Μακεδονίας». (*Ελεύθερος Τύπος*, 14.01.2018: 7-9), προκαλώντας την αντίδραση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, η Ιερά Σύνοδος του οποίου κατήγγειλε «τας επ' εσχάτων εκδηλουμένας αντικανονικάς ενεργείας της Εκκλησίας της Βουλγαρίας επί του θέματος της εν τω κράτει της FYROM Εκκλησίας» (*Φως Φαναρίου*, 13.02.2018).

Η Εκκλησία της Ελλάδος έχει εκφράσει την ανησυχία της για το γεγονός της επεμβάσεως της Εκκλησίας της Βουλγαρίας στα εσωτερικά (interna corporis) του Πατριαρχείου της Σερβίας στη δικαιοδοσία του οποίου υπάγεται ιστορικά και, ασφαλώς, νομοκανονικά η εκκλησιαστική περιφέρεια των Σκοπίων. Η ενέργεια της Εκκλησίας της Βουλγαρίας να αποδεχθεί το αίτημα της σχισματικής «Εκκλησίας της Μακεδονίας» και να αναλάβει ρόλο «Εκκλησίας μητρός», συνιστά, αν μη τι άλλο, κανονική εκτροπή. Η Εκκλησία της Ελλάδος επισημαίνει ότι η πράξη αυτή της βουλγαρικής Εκκλησίας αντίκειται σαφώς στους ιερούς κανόνες και την παράδοση της Εκκλησίας, παραθεωρεί το κανονικό δικαίωμα

και τον υπερέχοντα ρόλο του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την επίλυση διαφορών σε εσωτερικά ζητήματα των κατά τόπους Ορθόδοξων Εκκλησιών (Πατριαρχείων και αυτοκεφάλων Εκκλησιών) και ενδέχεται να αποτελέσει απαρχή δυσαρέστων εξελίξεων. (Εκκλησία [94], 2017: 826)

VII. Η λύση

Εξ αφορμής της επανενάρξεως των διαπραγματεύσεων μεταξύ Ελλάδος και FYROM για το ονοματολογικό ζήτημα στο θέμα παρενέβη και η Εκκλησία της Ελλάδος. Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος Ιερώνυμος Β΄ [Λιάπης], επικαλούμενος την από 9.1.2018 σχετική απόφαση της Διαρκούς Ι. Συνόδου, κάλεσε τον τότε Πρωθυπουργό Α. Τσίπρα, να λάβει υπόψη του και την εκκλησιαστική πτυχή του προβλήματος και συγκεκριμένα το γεγονός ότι η Εκκλησία των Σκοπίων αυτοτιτλοφορείται «Μακεδονική», έχοντας για τον λόγο αυτόν καταστεί από το 1967 σχισματική, τελώντας σε απομόνωση από τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες. Επισημαίνοντας τον κίνδυνο της πιθανότητας μεταकुλίσεως του προβλήματος της ονομασίας του γειτονικού κράτους, από το πολιτικό στο εκκλησιαστικό επίπεδο και την επιβίωση ενός ιδιότυπου αλυτρωτισμού στη γείτονα χώρα μέσω του τίτλου της σχισματικής Εκκλησίας των Σκοπίων, ως «Εκκλησίας της Μακεδονίας», ο Αρχιεπίσκοπος εξήτησε από τον Πρωθυπουργό να ενεργήσει έτσι, ώστε στο πλαίσιο της επιδιωκόμενης συμφωνίας περί του ονόματος να υπάρξει μέριμνα και για την αντίστοιχη ονομασία της σχισματικής Εκκλησίας, από τον τίτλο της οποίας πρέπει να απαλειφθεί ο όρος «Μακεδονία» και τα παράγωγά του (Εκκλησία [95], 2018: 8)

Η Εκκλησία της Ελλάδος εστιάζει στο ζήτημα του ονόματος θεωρώντας ότι η χρήση, του ονόματος «Μακεδονική» για την Εκκλησία των Σκοπίων αποτελεί ιστορική παραχάραξη, παραπέμποντας σε ομολογία του ίδιου του Πατριάρχου Σερβίας Παύλου [Στόϊτσεβιτς], ο οποίος διερχόμενος τον Απρίλιο του 1992 από την Αθήνα, στο πλαίσιο συναντήσεως του με τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος Σεραφεΐμ [Τίκα], είχε δηλώσει σχετικώς: «*Η χρήση του ονόματος Μακεδονία από τους Σκοπιανούς είναι παράλογη, τεχνητή, κλοπιμαία. Η Μακεδονία δεν είναι δυνατόν να είναι διεθνική, το όνομά της, η ιστορία της και ο πολιτισμός της ανήκουν μόνο στην Ελλάδα*» (Χατζηφώτης Ιωαν., 1998: 393). Η χρήση - ακριβώς ειπείν: ο σφετερισμός - του όρου «Μακεδονική» για την Εκκλησία των Σκοπίων θίγει όχι μόνο την ιστορική και την εθνική, αλλά και την εκκλησιολογική υπόσταση των Μητροπόλεων της στην Μακεδονία, στην Βόρεια Ελλάδα, που διαθέτουν στους τίτλους τους πατριαρχικές «υπερτιμίες» και «έξαρχίες» δοθείσες κανονικώς υπό του Οικουμενικού Πατριαρχείου, μετά την παραχώρηση των Μητροπόλεων αυτών, το 1928, στην επιτροπική διοίκηση της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος, διατηρουμένου «*επί τούτων του ανωτάτου κανονικού δικαιώματος του Αγιοτάτου Πατριαρχικού Οικουμενικού Θρόνου*». «Έξαρχος» είναι ο εκπρόσωπος ενός Πατριάρχη με ευρύτερες διοικητικές δικαιοδοσίες σε μια περιοχή ή με ειδική αποστολή. Ανάλογα με το μέγεθος και την σημαντικότητα της Έξαρχιας ο έξαρχος μπορεί να είναι επίσκοπος ή και αρχιμανδρίτης. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως δίδει τιμητικά τον συγκεκριμένο τίτλο σε Αρχιεπισκόπους και Μητροπολίτες υπερόριων Μητροπόλεων του Οικουμενικού Θρόνου, υποδηλώνοντας τη δικαιοδοσία και την υπεροχή του Μητροπολίτου (που φέρει τον τίτλο «υπέρτιμος και έξαρχος») έναντι των άλλων Επισκόπων πάνω σε μία περιοχή.

Οι «έξαρχίες» αυτές, ως τίτλοι τιμής που παρέχουν σε αυτούς που τους φέρουν κανονικά δικαιώματα ασκήσεως έργου ή διεκπεραιώσεως ειδικής αποστολής εκ μέρους του Πατριαρχείου, οριοθετούνται, εν προκειμένω, σε κανονικό έδαφος των εκκλησιαστικών επαρχιών της Μακεδονίας, των αποκληθεισών «Νέων Χωρών» ως (μετά τους νικηφόρους βαλκανικούς πολέμους του 1912/1913 και τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο), «περιελθουσών εις το Ελληνικόν Κράτος», όπως ρητά αναφέρεται στο Α΄ «Όρο» της σχετικής Πατριαρχικής

Συνοδικής Πράξεως του 1928 (Ιατρού, Γεωρ., 2010: 251-300). Τέτοιους πατριαρχικούς τίτλους φέρουν οι πλείστοι εκ των Μητροπολιτών της Βορείου Ελλάδος, ως π.χ. ο Καστορίας ως «υπέρτιμος και έξαρχος Ανω Μακεδονίας», ο Γρεβενών ως «υπέρτιμος και έξαρχος Νοτίου Μακεδονίας», ο Λαγκαδά ως «υπέρτιμος και έξαρχος Κεντρικής Μακεδονίας», ο Φιλίππων ως «υπέρτιμος και έξαρχος Ανατολικής Μακεδονίας», ο Γουμένισσης ως «υπέρτιμος και έξαρχος Δυτικής Μακεδονίας». Συνεπώς, η αναγνώριση της χρήσεως του (ιδίου) ονόματος «Μακεδονία» (ή παραγώγου του) για άλλη εκκλησιαστική επαρχία και μάλιστα γειτονικού της Ελλάδος κράτους, όπως η ΠΓΔΜ, θα αποτελούσε παραχάραξη της ιστορίας και εκκλησιο-κανονική εκτροπή. Εις ότι αφορά εις το όνομα, καθ' εαυτό, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ισχύουσα στο Διεθνές Δίκαιο αρχή του αυτοπροσδιορισμού, δηλαδή το δικαίωμα ενός λαού να καθορίζει ο ίδιος την ταυτότητά του, δεν έχει εφαρμογή στο (Κανονικό) Δίκαιο της Ορθοδόξου Εκκλησίας, όπου, αντιθέτως, ισχύει η αρχή του ετεροπροδιορισμού. Ο προσδιορισμός του ονόματος και των γεωγραφικών ορίων μιας εκκλησιαστικής περιφέρειας ανήκει στην αρμοδιότητα των θεσμικών οργάνων της Ορθόδοξης Εκκλησίας και όχι των αιτούντων το αυτόνομο ή αυτοκέφαλο καθεστώς. Ετσι, εάν κάποια εκκλησιαστική περιφέρεια θελήσει να αλλάξει το όνομά της ή τα γεωγραφικά όρια της κανονικής δικαιοδοσίας της, θα πρέπει να απευθυνθεί στον θεσμό, που εξέδωσε την απόφαση περί παραχωρήσεως αυτόνομου ή αυτοκεφάλου καθεστώτος, δηλαδή είτε στην τοπική Αυτοκέφαλη Εκκλησία, στην οποία υπάγεται, είτε στο Οικουμενικό Πατριαρχείο (Βαβούσκος – Λιάντας, 2014: 61-65, 68-78).

Τούτων δοθέντων η μόνη εφικτή λύση που μπορεί να υπάρξει στην βάση ιστορικών και εκκλησιολογικών κριτηρίων είναι εκείνη που είχε αρχικώς συμφωνηθεί από τις δύο πλευρές (Εκκλησία της Σερβίας και ΜΟΕ), τον Μαΐο του 2002 στη Νις της Σερβίας, αλλά την οποία, ένα μόλις μήνα μετά, υπό την πίεση εθνικιστικών κύκλων της ΠΓΔΜ, η Εκκλησία των Σκοπίων (ΜΟΕ) απέρριψε με αποτέλεσμα το πρόβλημα να διαιωνίζεται. Η «*Συμφωνία της Νις*», η οποία προέβλεπε να ονομασθεί η Εκκλησία των Σκοπίων «*Αρχιεπισκοπή Αχρίδος*», ο προκαθήμενός της να φέρει τον τίτλο «*Αρχιεπίσκοπος Αχρίδος και Μητροπολίτης Σκοπίων*» και να της δοθεί ευρεία αυτονομία, θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση της επανενάρξεως εκκλησιαστικών διαβουλεύσεων για την εξεύρεση ιστορικά δίκαιης και εκκλησιολογικά ορθής λύσεως του προβλήματος.

Προς αυτή τη κατεύθυνση το πλαίσιο της κανονικής επιλύσεως του προβλήματος έχει ήδη προδιαγράψει η (συνελθούσα τον Ιούλιο του 2016, στο Κολυμπάρι Χανιών) «*Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας*» ορίζοντας και τις σχετικές προϋποθέσεις, βάσει των οποίων «*η ζητούσα την Αυτονομίαν αυτής τοπική Εκκλησία, εάν διαθέτη τας αναγκαίας εκκλησιαστικάς, κανονικάς και ποιμαντικάς προϋποθέσεις, υποβάλλει το σχετικόν αίτημα εις την προς ην έχει την αναφοράν αυτής Αυτοκέφαλον Εκκλησίαν, εξηγούσα και τους σοβαρούς λόγους, οι οποίοι υπαγορεύουν την υποβολή του αιτήματος αυτής*», διευκρινιζομένου ότι «*η κίνησις και η ολοκλήρωσις της διαδικασίας δια την απόδοσιν του Αυτόνομου εις τμήμα κανονικής δικαιοδοσίας της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας ανήκει εις την κανονικὴν αρμοδιότητα αυτής, προς την οποία αναφέρεται η ανακηρυσσομένη Αυτόνομος Εκκλησία*» Το Κείμενο («*Το Αυτόνομον και ο τρόπος ανακηρύξεως αυτού*») έχει υπογράψει και η Αντιπροσωπεία της Εκκλησίας της Σερβίας, που συμμετείχε στη Σύνοδο με επικεφαλής τον Πατριάρχη αυτής Ειρηναίο [Γκαβρίλοβιτς] (*Εκκλησία* [93], 2016: 611-612). Θετική εξέλιξη για την επίλυση του εκκλησιαστικού προβλήματος των Σκοπίων το οποίο πληγώνει βαθύτατα την Ορθόδοξη Εκκλησία στη Βαλκανική εδώ και μισό αιώνα απετέλεσε το υποβληθέν τον Μάιο του 2018 προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο αίτημα της «*εν σχίσματι τελούσης Εκκλησίας των Σκοπίων, το υποστηριζόμενον και δια γράμματος του Πρωθυπουργού της FYROM κ. Ζόραν Ζάεφ*», δια του οποίου ζητείται «*η ανάληψις υπό του Οικουμενικού Πατριαρχείου της πρωτοβουλίας επαναφοράς της Εκκλησίας αυτής εις την κανονικότητα, υπό το όνομα της Αρχιεπισκοπής Αχριδών*», αίτημα περί του οποίου η Ι. Σύνοδος απεφάσισε «*να επιληφθεί αυτού (του αιτήματος) και διενεργήση τα δέοντα υπό τους απαραίτους όρους των ιστορικοκανονικών αρμοδιοτήτων και προνομίων του πρωτοθρόνου Οικουμενικού Πατριαρχείου*» (Ανακοινωθέν Πατριαρχείου, 30.05.2018· Ανδρέουπουλος, 2018c).

3. Διδακτική εφαρμογή

Στοιχεία από την εργασία μας θα μπορούν ν' αποτελέσουν διδακτικό υλικό για τα μαθήματα:

α) Θρησκευτικών Β΄ Γυμνασίου για τις Θεματικές Ενότητες 5 (Β.Θ. ΙΙ, Ι [Το σχίσμα] και Θ.Ε. 6 (Β.Θ. ΙΙΙ, ΙΙ [Ο κίνδυνος του εθνοφυλετισμού])

β) Ιστορίας Γ΄ Γυμνασίου τις Ενότητες 22 [Τα Βαλκάνια των αλληλοσυγκρουόμενων εθνικών επιδιώξεων] και 58 [Η Ελλάδα στη μεταψυχροπολεμική εποχή (1989-2001)], και

γ) «Θέματα Ιστορίας» Β΄ Λυκείου, μάθημα επιλογής, ΟΕΔΒ, 1999, στο βιβλίου του οποίου (ΟΕΔΒ, 1999) υπάρχει ξεχωριστό και εξειδικευμένο Κεφάλαιο για το *Μακεδονικό Ζήτημα* με την μικρή (αλλά και την μοναδική σε σχολικά βιβλία) αναφορά στην εκκλησιαστική πτυχή του, με ευκατὰ /προσδοκώμενα αποτελέσματα οι μαθητές να κατανοήσουν:

ι) τις έννοιες του *σχίσματος* και του *εθνοφυλετισμού*, από θεολογικής σκοπιάς, στην βάση των δεδομένων του «μακεδονικού» εκκλησιαστικού ζητήματος, και,

ii) τα υπαρκτά πρόβλημα του νεώτερου Ελληνισμού, με επίκεντρο την εκκλησιαστική διάσταση της ιστορικής τους πορείας μέχρι και τα πρόσφατα χρόνια.

ΠΗΓΕΣ:

Αγαπίου Ιερομονάχου και Νικοδήμου Μοναχού, *Πηδάλιον της νοητής νηός της Μιάς, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας, ήτοι άπαντες οι Ιεροί και Θείοι Κανόνες, Ζάκυνθος* 1864. 12η επανέκδ. 1998 (επιμ. Μητροπολίτου Κορίνθου Παντελεήμονος Καρανικόλα). Αθήναι: Παπαδημητρίου.

Γ. Ράλλης – Μ. Ποτλής (1852). *Σύνταγμα των θείων και ιερών Κανόνων των τε αγίων και πανευφήμων Αποστόλων και των ιερών και τοπικών Συνόδων, και των κατά μέρος αγίων Πατέρων*, τ. Β΄ και τ. Γ΄. Αθήνησιν: Εκ της τυπογραφίας Γ. Χαρτοφύλακος.

«Τόμος της χειραφετήσεως των εις την Σερβικήν Εκκλησίαν περιελθουσών ι. Μητροπόλεων του Οικ. Θρόνου και της αναγνωρίσεως της γενομένης ενότητος», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* ΜΒ΄ (1922), αρ. φυλ. 15. Κωνσταντινούπολις: Οικουμενικόν Πατριαρχείον

Ανακοινωθέν 13.09.1967 της Ι. Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, «Για τη σχισματική Εκκλησία των Σκοπίων», *Εκκλησία* (44).

Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Το Αυτόνομον και ο τρόπος ανακηρύξεως αυτού (2016), *Εκκλησία* (93)

Ανακοινωθέν 15.12.2017 της Ι. Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος (2017). «Για το ανακοινωθέν της Εκκλησίας της Βουλγαρίας», *Εκκλησία* (94).

Ανακοινωθέν 13.01.2018 της Ι. Συνόδου του Πατριαρχείου Βουλγαρίας «Για το θέμα της Ορθοδόξου Μακεδονικής Εκκλησίας», *Ελεύθερος Τύπος*, 14.01.2018.

Ανακοινωθέν 09.02.2018 της Ι. Συνόδου Οικουμενικού Πατριαρχείου. «Αντικανονικές ενέργειες της Εκκλησίας της Βουλγαρίας στο θέμα της Εκκλησίας της FYROM»: σε ιστολόγιο *Φως Φαναρίου* 13.02.2018 (τελευταία ανάκτηση 25.08.2019)

Ανακοινωθέν 11.01.2018 της Ι. Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, «Προς τον Πρωθυπουργό κ. Αλέξη Τσίπρα για το όνομα του κράτους των Σκοπίων», *Εκκλησία* (95).

Ανακοινωθέν 30.05.2018 της Ι. Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, «Περί αιτήματος της εν σχίσματι Εκκλησία των Σκοπίων», *Φως Φαναρίου*, 30.05.2018 (τελευταία ανάκτηση 25.08.2019).

ΜΕΛΕΤΕΣ – ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ:

Αγγελόπουλος, Αθ. (1967). «Το Αυτοκέφαλον της «Μακεδονικής» Ορθοδόξου Εκκλησίας επί τη βάσει των αποφάσεων της Εκτάκτου Συνόδου της Ιεραρχίας της Σερβικής Ορθοδόξου Εκκλησίας», *Δελτίον Σλαβικής Βιβλιογραφίας*, 15. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (και εις ανάπτυπον, 1968, σσ. 23).

Αγγελόπουλος, Αθ. (1984). *Ο κόσμος της Ορθοδοξίας. Η Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία στο παρελθόν και το παρόν*, Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου.

Ακανθόπουλος, Πρ. (2006). *Κώδικας Ιερών Κανόνων (Κείμενο - Ερμηνεία – Σχόλια)*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Ανδρεόπουλος, Χαρ. (2008), «Ανὴρ τις ἦν Μακεδών», *Ορθόδοξος Τύπος*, 11.04.2008. Αθήνα: Πανελλήνιος Ορθόδοξος Ένωσις.

Ανδρεόπουλος, Χαρ. (2018a). «[Η σχισματική «Εκκλησία-της-Μακεδονίας»](#). Ιστορική και νομοκανονική προσέγγιση», *Νομοκανονικά* 1/2018. Αθήνα: Σάκκουλας (και εις ανάπτυπον).

Ανδρεόπουλος, Χαρ. (2018b). «Η εκκλησιαστική πτυχή στο “Μακεδονικό”», <http://www.amen.gr>, 01.02.2018 (τελευταία ανάκτηση: 30.03.2018) & *Ελευθερία Λαρίσης*, 04.02.2018, σ. 8

Ανδρεόπουλος, Χαρ. (2018c). «Μια θετική εξέλιξη σε μια πτυχή του «Μακεδονικού», στην εκκλησιαστική ιστοσελίδα <https://orthodoxia.info/news>, 02.06.2018 (τελευταία ανάκτηση: 25.08.2019).

Ανδριώτης, Νικ. (1960). *Το Ομοσπονδιακό κράτος των Σκοπίων και η γλώσσα του*, Θεσσαλονίκη: Αυτοέκδοση. Επανέκδοση (1992), Αθήνα: Τροχαλία.

Αντωνιάδου, Μαρία (1992). «Η Εκκλησία των Σκοπίων ζητεί ανεξαρτησία. Διέξοδο από την κρίση αναζητούν στη Ναϊσό οι εκπρόσωποι του Πατριαρχείου Βελιγραδίου και της αυτοαποκαλούμενης Εκκλησίας της Μακεδονίας». *Το Βήμα*, «Το Βήμα», 19.05.2002, σ. Α 42.

Βαβούσκος, Κων. Α. (1973). *Η νομοκανονική υπόσταση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών*, Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών.

Βαβούσκος, Αναστ. Κ. (2007). «*Νομοκανονική θεώρηση του καθεστώτος κανονικής δικαιοδοσίας της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος*», *Μακεδονικά*, 36. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.

Βαβούσκος, Αναστ. Κ. - Λιάντας, Γρηγ. (2014). *Οι θεσμοί του αυτοκεφάλου και του αυτονόμου καθεστώτος στην Ορθόδοξη Εκκλησία* (Μελέτες – Πηγές). Θεσσαλονίκη: Μέθεξις.

Βαβούσκος, Αναστ. Κ. 2018). *Η «Αυτοκέφαλη Μακεδονική Εκκλησία». Η εκκλησιαστική πτυχή του «Μακεδονικού»*, στην εκκλησιαστική ιστοσελίδα: <https://orthodoxia.info/news>, 23.02.2018 (τελευταία ανάκτηση: 25.08.2019).

Βαλέττας, Ιωαν. (1864). *Φωτίου του σοφωτάτου και αγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Επιστολαί*. Λονδίνο.

Γόνης, Δημ. (2001). *Ιστορία των Ορθοδόξων Εκκλησιών Βουλγαρίας και Σερβίας*, Αθήνα: Αρμός.

Γόνης, Δημ. (2006). «Οι αγ. Κύριλλος και Μεθόδιος και η ενότητα της Εκκλησίας στο χώρο της Σλαβικής Ορθοδοξίας», *Διάλογοι Καταλλαγής* (81). Κολυμπάρι Χανίων: Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης.

Ζηζιούλας, Ιωαν. Μητροπολίτης Περγάμου (2009). *Ο Συνοδικός θεσμός. Ιστορικά, εκκλησιολογικά και κανονικά προβλήματα*, Θεολογία 80. Αθήνα: Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Ιατρού, Γεωρ. (2010). *Η θέση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην εκκλησιαστική, στην ελληνική και τη διεθνή έννομη τάξη* (= Βιβλιοθήκη Εκκλησιαστικού Δικαίου. Σειρά Β': Μελέτες, 2), Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκκουλας.

Καργάκος, Σαρ. (1997). «Η τιτοϊκή κατασκευή», σε: *Η απάντηση της Ιστορίας, στο συλλογικό έργο «Μακεδονία. Ιστορία εναντίον προπαγάνδας»* (επιμ. Γιαν. Μαρίνος), Αθήνα: Αφιερωματική έκδοση *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, (30.01.) 1997.

Κονιδάρης, Ιωαν. (2016). *Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου*. (3η έκδ. με τη συνεργασία Β. Κ. Μάρκου). Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Κωφός, Ευαγ. (1992). «Το Μακεδονικό από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ως την εποχή μας», σε: Ι. Κολιόπουλος και Ι. Χασιώτης, *Η Νεότερη και Σύγχρονη Μακεδονία*, τ. Β΄, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Παπαζήσης – Παρατηρητής.

Κωφός, Ευαγ. (1999). «Το Μακεδονικό κατά τους δύο τελευταίους αιώνες», *Θέματα Ιστορίας Β΄ Λυκείου, μάθημα επιλογής, Κεφ. 1. Το Μακεδονικό Ζήτημα*. Αθήνα: Υπ. Παιδείας/ ΟΕΔΒ.

Κωφός Ευαγ. (2008). «Ελληνικό κράτος και μακεδονικές ταυτότητες», *Μακεδονικές ταυτότητες στο χρόνο. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις* (επιμ. Ι. Στεφανίδη, Βλ. Βλασίδη, Ευαγ. Κωφού), Αθήνα: Εκδ. Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα (Κέντρο Έρευνας Μακεδονικής Ιστορίας και Τεκμηρίωσης) & Πατάκης.

Λόης, Γεωρ. – Νεκτ. (2007). *Ο Πατριάρχης των Σέρβων Γερμανός. Βίος – δράση (1958-1990)*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Μπαμπινιώτης, Γεωργ. (2008). «Γλωσσικές παραχαράξεις. Η “Μακεδονική” των Σκοπίων και τα περι σλαβομακεδονικής μειονότητας», Αθήνα: Το Βήμα, 03.08.2008.

Νανάκης, Ανδρέας, αρχιμανδρίτης (νυν Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου). 1993. «Ο Μακεδονικός αγώνας και η Εκκλησία», εις το *Εκκλησία, Γένος, Ελληνισμός*. Κατερίνη: Τέρτιος.

Νικολακάκης, Δημ. (2015). «Το Αυτοκέφαλον και το Αυτόνομον στην πορεία προς την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθόδοξου Εκκλησίας», *Θεολογία*, 85 (4). Αθήνα: Ιερά Σύνοδος Εκκλησίας της Ελλάδος.

Papastathis, Ch. (1971). «Aspects of the Problem of Autocephaly within the Orthodox Church», *Diakonia* (Journal) 6. New York: University of Scranton, John XXIII Center for Eastern Christian Studies.

Ταρνανίδης, Ιωαν. (1998). *Ιστορία της Σερβικής Εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Ταρνανίδης, Ιωαν. (2001). *Οι Κατά Μακεδονίαν Σκλαβήνοι: Ιστορική πορεία και σύγχρονα προβλήματα προσαρμογής*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Ταχιάος, Αντώνιος – Αιμίλιος (2004). «Η Αρχιεπισκοπή Αχρίδος ως υπόδειγμα ελληνοσλαβικής συμβίωσης», εις το: *Χριστιανική Μακεδονία. Πελαγονία – Μια άλλη Ελλάδα – Θεσσαλονίκη – Αχρίδα* (επιμ. Αθ. Αγγελοπούλου). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Τρίτος, Μιχ. (2004). *Νεώτερες εξελίξεις στη σχισματική Εκκλησία των Σκοπίων*. Θεσσαλονίκη (αυτοέκδοση).

Τρίτος, Μιχ. (2010). «Η σχισματική Εκκλησία των Σκοπίων και το μαρτύριο του Αρχιεπισκόπου Αχρίδος Ιωάννου», *Ενατενίσεις* 11. Κύπρος: Ιερά Μονή Κύκκου.

Τρίτος, Μιχ. (2018). *Σύντομη ιστορική θεώρηση του εκκλησιαστικού προβλήματος των Σκοπίων*, στην εκκλησιαστική ιστοσελίδα: <https://www.romfea.gr> , 25.01.2018 (τελευταία ανάκτηση: 25.08.2019).

Τσούπρας, Γεωργ. (2015). «Η σχισματική “Μακεδονική Εκκλησία” και οι “κανονικοί” ισχυρισμοί της για αυτοκεφαλία», *Νομοκανονικά* 1/2015. Αθήνα: Σάκκουλας.

Τσούπρας, Γεωργ. (2018). *Εκκλησία και Εθνογένεση. Η “Μακεδονική” Ορθόδοξη Εκκλησία στην υπηρεσία των Σκοπίων*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Χατζηφώτης, Ιωαν. (1998). *Αρχιεπίσκοπος Σεραφείμ 1913-1998. Μαρτυρίες και τεκμήρια*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.